

آل احمد داستان نویس

معرفی کتاب "مردی میان دو سنگ آسیا" (داستان‌های برگزیده جلال آل احمد و نقدشان)

آیا، چنان که مشهور است، جلال آل احمد آدمی سنت‌گرا بود و چنان که از کتاب "غرب‌زدگی" او برمی‌آید، به تمامی ضدغرب و طرف‌دار بازگشت به سنت و مبلّغ آن؟ یا از میان داستان‌هایش می‌توان به وجهی درونی‌تر و با گرایش‌های ضدسنت هم پی برد؟

کتاب "مردی میان دو سنگ آسیا" وجه داستان‌نویسانه آل احمد را در نظر داشته و آن را هم از خلال برگزیده داستان‌های کوتاهش، به تفصیل بررسی کرده تا نشان بدهد که می‌توان از میان داستان‌ها، وجهی دیگر از شخصیت آل احمد را دید که اتفاقاً منتقد سنت است.

این کتاب چند بخش دارد: مقدمه‌ای کلی بر شخصیت و زندگی او، مروری کلی بر رمان‌هایش، و مروری بر مجموعه داستان‌ها و سپس بخش اصلی یا تفصیلی آن که نقد هفت داستان برگزیده آل احمد است.

حسین سناپور در مقدمه مفصلی که بر زندگی و کارهای آل احمد نوشته، معتقد است که وجه داستان‌نویسی او در دهه‌های گذشته کم‌تر دیده شده و به تبع انقلاب و اتفاقات مهم سیاسی، مقالات او و به‌خصوص کتاب "غرب‌زدگی" اش مورد توجه بوده و تأثیری که این کتاب بر روند تحولات سیاسی و اجتماعی ایران داشته‌است. در مقدمه، به تأثیر گسترده و پرنفوذ او هم بر جریان‌های ادبی و هم سیاسی قبل از انقلاب اشاره شده و با ذکر نمونه‌هایی، این تأثیر مستدل شده‌است. اما نویسنده معتقد است که برای فهم بهتر آل احمد، بخصوص درونیات او، خواندن داستان‌هایش ضروری و راه‌گشاست. این دلیلی است برای گزیدن هفت داستان از او (دره خزان زده، گناه، سمنوپزان، مسلول، گل‌دسته‌ها و فلک، جشن فرخنده، خواهرم و عنکبوت) از چند مجموعه داستان (دید و بازدید، از رنجی که می‌بریم، سه‌تار، زن زیادی، پنج داستان).

این هفت داستان به تفصیل نقد شده‌اند و علاوه بر جنبه‌های زیبایی‌شناسانه آن‌ها، اندیشه‌های آل احمد از خلال درون‌مایه و مایه‌های داستان‌ها بررسی شده‌است. در این بررسی نشان داده شده‌است که با وجود بعضی تغییرات در نگاه و شیوه‌های داستان‌نویسی، جنبه‌های اساسی اندیشه آل احمد تغییر نکرده و او در تمام دو دهه نوشتن داستان‌هایش، هم‌چنان در میانه دو سنگ آسیای سنت و تجدد گرفتار مانده بوده‌است. خانواده و مذهب عناصر اساسی تکرارشونده در داستان‌های اوست و توجه به تجدد در رفتار آدم‌های غربی‌مآب از دیگر جنبه‌های تکرارشونده در کارهای او. توجه به حاشیه‌نشین‌ها و زنان هم از دیگر موضوعات داستان‌هایش. نثر معروف و پُرشتاب آل احمد در این داستان‌ها و تغییراتی که داشته نیز مورد توجه بوده‌است.

نویسنده کتاب "مردی میان دو سنگ آسیا" معتقد است که با بررسی دقیق این هفت داستان و مروری که بر بقیه داستان‌های کوتاه و نیز رمان‌های آل احمد انجام داده، می‌شود خود واقعی آل احمد را بهتر شناخت و در بند آن چه این همه سال در باره آل احمد گرفتار سنت گفته شده، نماند. نویسنده کتاب معتقد است چنان که در تمام این دهه‌ها معروف شده، آل احمد گرچه پایی در سنت داشته، اما ضمناً همیشه زاویه‌ای انتقادی نسبت به آن داشته، چنان که به تجدد هم.

به جز مقدمه مفصل در باره ضرورت بازخوانی داستان‌های آل احمد و نقد هفت داستان برگزیده او، کتاب چند بخش دیگر هم دارد: مروری بر رمان‌های آل احمد، مروری بر بقیه داستان‌های کوتاه و مایه‌های اصلی هر کدام از مجموعه داستان‌ها، و بالاخره، زندگی‌نامه خودنوشت آل احمد.